

Grzegorz Zawadzki

Szkoła Doktorska, Uniwersytet w Białymstoku

WPŁYW PANDEMII COVID-19 NA ZMIANY RELIGIJNOŚCI MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Wprowadzenie

W przestrzeni polskiego życia religijnego zauważyć można stopniowe odcho-
dzenie od praktyk religijnych części społeczeństwa oraz zmniejszającą się liczbę
osób deklarujących swoją przynależność do Kościoła katolickiego. Mówi się o tzw.
pełzającej czy wręcz galopującej sekularyzacji wśród polskiej młodzieży i wyraź-
nym braku potrzeb religijnych. Jednakże zauważa się wśród części młodych ludzi
pewien powrót do religii i pogłębiania wiary¹. Można też mówić o zjawisku plura-
lizacji i indywidualizacji religijności czy również, jak to określa ks. Janusz Ma-
riański, rozwijaniu się nowych ruchów religijnych i nowych form duchowości².
Jednak w ostatnich latach na powyższe procesy nałożył się nieoczekiwany czyn-
nik zewnętrzny o zasięgu globalnym. Wraz z początkiem 2020 r. większość kra-
jów, w tym również Polskę, dotknęła pandemia wirusa COVID-19, wywołując
wiele skutków społecznych, do których również zaliczyć można aspekty życia
religijnego. Wprowadzone w 2020 r. przez rząd oraz władze kościelne przepisy
regulujące zasady życia religijnego w dobie pandemii nie pozostały bez wpływu
na zaangażowanie się wiernych w praktyki religijne. Celem niniejszego artykułu

¹ J. Operacz (red.), *Kościół w Polsce 2023*, Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej, Warsza-
wa 2023, https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2023/09/KAI_Raport_2023.pdf [dostęp: 20.06.2024].

² J. Mariański, *Sekularyzacja a nowe formy religijności*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2009,
t. 1(37), s. 35, <https://ojs.tnku.pl/index.php/rns/article/view/11842> [dostęp: 10.04.2024].

jest przede wszystkim wskazanie dynamiki zachodzących zmian religijności wśród mieszkańców województwa podlaskiego na tle pozostałych diecezji będących częścią polskiego Kościoła katolickiego w perspektywie trzech lat poprzedzających pojawienie się zjawiska pandemii COVID-19 oraz trzech lat jej trwania. Pozwoli to ustalić, czy skutki wywołane pandemią mogły wpłynąć na niektóre postawy oraz życie religijne podlaskich katolików na tle pozostałej części kraju.

Uzasadnienie wyboru obszaru badawczego

W badaniu nad religijnością mieszkańców województwa podlaskiego poddałem analizie porównawczej cztery wybrane parafie katolickie wchodzące w skład Archidiecezji Białostockiej. Dwie z nich znajdują się na terenie Moniek – niewielkiego miasta powiatowego w województwie podlaskim. Kolejne dwie to parafie leżące na obszarze Białegostoku. Oba miasta różni wielkość populacji, odmienna struktura narodowo-etniczna i religijna oraz poglądy polityczne wyborców. Porównanie danych dotyczących religijności tych dwóch podlaskich miast na tle danych ogólnopolskich pozwoli zbadać zachodzące w analizowanym okresie zmiany w przestrzeni religijności.

Mońki są przykładem miasta, w którym zachodzi wiele dynamicznych procesów społecznych. Miejscowość ta w 1954 r. uzyskała status miasta powiatowego, po czym utraciła go w 1975 r. Festyn *Święto Ziemiaka*, jako cykliczna impreza organizowana oddolnie przez samorząd Moniek oraz wspierana przez środowiska polonijne wywodzące się z tej miejscowości, przyczynił się do promocji tego miasta w kraju. Nie pozostało to bez wpływu na przywrócenie Mońkom w 1999 r. rangi stolicy powiatu w ramach kolejnej reformy administracyjnej kraju³. Barbara Cieślińska opisuje, że od drugiej połowy XX w. wśród mieszkańców Moniek popularne są migracje zarobkowe. Jeszcze w latach osiemdziesiątych poprzedniego stulecia wielu mieszkańców tego miasta wybierało tzw. migracje dalekie, a najczęściej kierunkiem wyjazdów były Stany Zjednoczone lub Kanada. Od akcesji Polski do Unii Europejskiej mieszkańcy Moniek chętnie wyjeżdżają do krajów Europy Zachodniej. Cieślińska to zjawisko nazywa migracją bliską. Uzyskany kapitał ekonomiczny powracający do Moniek inwestowali najczęściej w budowę domów jednorodzinnych, co wpłynęło na kształt zabudowy tego miasta⁴. Istotnym dla badań nad religijnością mieszkańców tego niedużego miasta na Podlasiu jest fakt, że dominującą rolę w strukturze religijnej

³ S. Radecki, *Powiat moniecki 1954–2004*, Mońki 2004, s. 72–77.

⁴ B. Cieślińska, *Emigracje bliskie i dalekie: studium współczesnych emigracji zarobkowych na przykładzie województwa podlaskiego*, Uniwersytet w Białymstoku, Białystok 2012, <http://hdl.handle.net/11320/7266> [dostęp: 20.06.2024].

tej miejscowości odgrywa katolicyzm. Na terenie miasta działają tylko dwie duże parafie katolickie, których liczebność obejmuje zdecydowaną większość populacji Mońiek. W zdominowanym przez większość katolicką mieście działa niewielka społeczność protestantów skupionych w zborze Emmanuel, wchodzącym w skład denominacji Kościół Boży w Chrystusie. Jednakże wielkość tej grupy religijnej nie wpływa znacząco na przestrzeń życia religijnego Mońiek⁵. Mieszkańcy tej miejscowości w większości posiadają tradycyjne i konserwatywne poglądy, o których podczas moich poprzednich badań nad życiem parafialnym w Mońkach wspominał ksiądz proboszcz parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza⁶. Wyniki wyborów w Mońkach (np. samorządowych) wskazują na preferencje wyborcze większości mieszkańców tego miasta, gdzie od lat zwyciężają przedstawiciele ugrupowań uznawanych za narodowo-patriotyczne⁷.

Drugim miastem wchodzącym w skład obszaru badawczego jest Białystok, będący stolicą województwa podlaskiego. Białystok to centrum administracyjne, gospodarcze, naukowe i kulturalne Podlasia⁸. Według danych z ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego w stolicy województwa podlaskiego mieszkają osoby identyfikujące się pod względem narodowo-etnicznym w różnorodny sposób, a poza grupą dominującą, do której należy większość polska, najwięcej w Białymstoku zamieszkuje Białorusinów (6443), Ukraińców (742), Amerykanów (645), Anglików (486), Rosjan (420). Niewielki odsetek mieszkańców stanowią np. Tatarzy, Romowie i Żydzi⁹. Białystok jest miastem o zróżnicowanej strukturze religijnej, gdzie obok wyznania dominującego, jakim jest rzymski katolicyzm, funkcjonują, np. prawosławni, protestanci, muzułmanie, buddyści czy Świadkowie Jehowy¹⁰. W Białymstoku można zaobserwować charakterystyczny dla całego kraju podział na zwolenników dwóch największych partii. Wyniki wyborów samorządowych w tym mieście od lat wskazują na niewielką przewagę

⁵ Podczas zbierania materiału badawczego do mojej pracy magisterskiej przeprowadziłem w tym zborze badanie formularzem ankiety badawczej, obserwację uczestniczącą oraz wywiady pogłębione z liderami tej wspólnoty religijnej.

⁶ Wywiad pogłębiony z ks. proboszczem parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza – czerwiec 2021 r. – badania do mojej pracy magisterskiej.

⁷ Państwowa Komisja Wyborcza, *Wyniki w okręgu wyborczym nr 4 w wyborach do Rady Powiatu w Mońkach*, https://samorząd2024.pkw.gov.pl/samorząd2024/pl/rada_powiatu/okreg/200800/4 [dostęp: 20.06.2024].

⁸ *O Białymstoku*, <https://www.bialystok.pl/pl/o-nas.html> [dostęp: 20.06.2024].

⁹ *Przynależność narodowo-etniczna – dane NSP 2021 dla kraju i jednostek podziału terytorialnego. Ludność gmin według identyfikacji narodowo-etnicznej w 2021 roku*, <https://stat.gov.pl/spisy-powszechnie/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/tablice-z-ostatecznymi-danymi-w-zakresie-przynaloznosci-narodowo-etnicznej-jezyka-uzywanego-w-domu-oraz-przynaloznosci-do-wyznania-religijnego,10,1.html> [dostęp: 20.06.2024].

¹⁰ *Ludność – dane województwa. Niektóre wyznania religijne*, <https://bialystok.stat.gov.pl/ludnosc-1088> [dostęp: 20.06.2024].

zwolenników światopoglądu zbliżonego do programu Platformy Obywatelskiej, reprezentowanych przez rządzącego nieprzerwanie od 2006 r. prezydenta Tadeusza Truskolaskiego¹¹.

Dobór próby

W celu przeprowadzenia obserwacji zmian religijności wśród mieszkańców województwa podlaskiego przy wyborze grupy badawczej zastosowałem metodę doboru celowego, której kryterium była lokalizacja katolickich parafii na terenie obszaru badawczego. W przypadku Moniek wybór był oczywisty, ponieważ w tej miejscowości działają tylko dwie parafie katolickie (pisałem o tym wyżej). W skład próby weszła najstarsza w tym mieście parafia pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza – istniejąca od 1920 r., skupiająca aktualnie 5250 wiernych. Zamieszkują oni najstarszą część Moniek, gdzie zabudowa składa się w większości z domów jednorodzinnych. W skład tej parafii wchodzi również niektóre przyległe do Moniek wsie¹². Drugą wybraną parafią z obszaru tego miasta powiatowego jest parafia pw. św. Brata Alberta Chmielowskiego, która w 1997 r. powstała w wyniku podziału najstarszej parafii na dwie części. Zabudowę tej parafii stanowią bloki mieszkalne oraz domy jednorodzinne. Liczba wiernych tej parafii wraz z mieszkańcami części przyległych do Moniek wsi wynosi obecnie 4300 osób¹³.

W przypadku Białegostoku metoda doboru celowego polegała na wyłonieniu dwóch spośród wielu innych parafii katolickich znajdujących się na terenie tego miasta. Decydującym okazał się podobny charakter zabudowy oraz zbliżona liczebność do tej, jaka występuje w monieckich parafiach. W związku z tym wyłoniłem parafię pw. św. o. Pio, której granice obejmują w większości część osiedla Mickiewicza. Struktura jego zabudowy składa się z bloków mieszkalnych oraz niewielkiej liczby domów jednorodzinnych. Poza tym w skład tej parafii wchodzi dwie przylegające do Białegostoku wsie – Olmonty i Izabelin. Parafia powstała w 2002 r. Liczba wiernych parafii wynosi obecnie 3900¹⁴. Drugą wspólnotą katolicką wybraną do niniejszej analizy była parafia pw. św. Wojciecha, obejmująca swoim zasięgiem część dużego osiedla Piasta i śródmieścia, gdzie

¹¹ Państwowa Komisja Wyborcza, *Wyniki w wyborach Prezydenta Miasta Białegostoku*, <https://samorząd2024.pkw.gov.pl/samorząd2024/pl/wbp/okreg/206101/1> [dostęp: 20.06.2024].

¹² *Parafia pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza*, <https://monki.archibial.pl/parafia> [dostęp: 20.06.2024].

¹³ *Parafia św. Brata Alberta Chmielowskiego*, <https://archibial.pl/parafie/info/78-sw-brata-alberta-chmielowskiego-monki/> [dostęp: 20.06.2024].

¹⁴ *Parafia pw. św. o. Pio*, <https://archibial.pl/parafie/info/107-sw-o-pio-bialystok/> [dostęp: 20.06.2024].

struktura zabudowy składa się częściowo z bloków mieszkalnych. Pewną część parafii stanowi najstarsza dzielnica miasta, jaką są Bojary, składająca się w pewnej części z domów jednorodzinnych. Parafia została powołana w 1979 r. i obecnie liczy 7130 wiernych¹⁵.

Wybór metody badawczej

W badaniu zastosowałem analizę porównawczą danych pozyskanych z Archidiecezji Białostockiej, obejmujących liczbę chrztów, ślubów i pogrzebów, jakie miały miejsce w wybranych parafiach w latach 2017–2022. Pozyskany materiał badawczy porównałem ze statystkami Kościoła katolickiego dotyczącymi liczby chrztów i ślubów (danych o pogrzebach raport nie zawierał). Ponadto przeanalizowałem dane ogólnopolskie i lokalne (w odniesieniu do Archidiecezji Białostockiej) dotyczące dominantes i communicantes oraz chrztów i ślubów kościelnych sprawowanych w latach 2017–2022. Źródłem tych informacji był Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego. W celu uzyskania szerszej perspektywy badawczej, na podstawie danych z raportów CBOS i GUS, przeanalizowałem poziom zaangażowania Polaków w praktyki religijne podczas trwania pandemii oraz ich deklaratywność w zakresie przynależności religijnej w latach 2015–2021.

Decyzja ks. arcybiskupa

Jeszcze przed formalnym ogłoszeniem przez władze państwowe stanu pandemii COVID-19, w marcu 2020 r. arcybiskup białostocki ks. Tadeusz Wojda wydał zarządzenie dotyczące zasad życia religijnego dla podlaskich katolików. W trosce o osoby słabe, szczególnie starsze i schorowane, ks. arcybiskup wprowadził szereg prewencyjnych środków ostrożności, takich jak zasady udzielania dyspensy od obowiązku udziału we mszach, nakaz skierowany do kapłanów polegający na obowiązku dokładnego mycia rąk i kierowania się zasadami higieny przed sprawowaniem liturgii. Hierarcha wprowadził też nakaz, aby udzielać eucharystii na rękę wiernego, a przekazywany podczas mszy znak pokoju ograniczyć do skinienia głową. Zalecił, aby oddawanie czci krzyżowi i relikwiom wykonywać przez przyklęknienie lub głęboki skłon oraz by zrezygnowano z używania w kościołach kropielnic. Wskutek zagrożenia epidemicznego ks. arcybiskup zalecił również zmianę terminów udzielania sakramentu bierzmowania, poza tym odwołał przewidziane w tym

¹⁵ *Parafia pw. św. Wojciecha*, <https://archibial.pl/parafie/info/7-sw-wojciecha-bm-bialystok/> [dostęp: 20.06.2024].

czasie rekolekcje i dni skupienia. Wyjątkiem od tej reguły były spotkania dorosłych, co do których decyzję o ich organizowaniu pozostawił rozwadsze księży proboszczów. Ważnym głosem arcybiskupa było wezwanie do solidarności i modlitwy za osoby starsze, potrzebujące pomocy oraz za personel medyczny. Ponadto duchowny zobowiązał księży do odprawiania mszy raz w tygodniu w intencji chorych i oddalenia epidemii oraz wezwał kapłanów do otwierania w ciągu dnia kościołów i umożliwienia wiernym spowiedzi i adoracji Najświętszego Sakramentu. Nakazał również, aby księża odwiedzali chorych i starszych parafian, zachowując przy tym obowiązujące zasady higieny. Dyspozycje ks. arcybiskupa, a w szczególności możliwość uzyskania dyspensy za brak uczestnictwa w nakazanych przez Kościół nabożeństwach, w kolejnych miesiącach umożliwiło ograniczenie udziału w praktykach religijnych Podlasian, co mogło wpłynąć na kształt życia religijnego w tej archidiecezji¹⁶.

Ograniczenia sanitarne

Znaczący wpływ na życie religijne podlaskich katolików, jak również pozostałych Polaków, miały przepisy wprowadzone przez władze państwowe, porządkujące funkcjonowanie społeczeństwa podczas trwania pandemii COVID-19¹⁷. Ważnym aspektem tych regulacji prawnych było dostosowanie norm funkcjonowania kościołów na obszarze Polski do stanu zagrożenia koronawirusem. Przepisy dotyczyły między innymi liczby osób mogących jednorazowo uczestniczyć w nabożeństwach oraz właściwych odstępów między wiernymi, jak również obowiązku noszenia maseczek zakrywających usta i nos oraz udostępnienia wiernym środków dezynfekcyjnych. Najbardziej odczuwalnym skutkiem wprowadzenia tych obostrzeń było ograniczenie liczby wiernych podczas nabożeństw, co w przyszłości mogło wpłynąć na zmniejszenie się liczby osób uczestniczących w praktykach religijnych.

Demografia Moniek i Białegostoku w latach 2017–2022

Analizując religijność Podlasian, a w szczególności członków wybranych do badania parafii Moniek i Białegostoku, nie sposób nie spojrzeć na ich demografię. Dane statystyczne obejmujące liczbę ludności Moniek i Białegostoku wskazują na trwający od lat proces zmniejszania się populacji tych miast. Mońki jako

¹⁶ Zarządzenie Metropolity w związku z epidemią koronawirusa, 13.03.2020, <https://archibial.pl/wiadomosci/2000-zarzadenie-metropolity-w-zwiazku-z-epidemia-koronawirusa/> [dostęp: 20.06.2024].

¹⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 marca 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii, Dz.U. 2020, poz. 566, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200000566> [dostęp: 20.06.2024].

niewielkie miasto powiatowe województwa podlaskiego w 2022 r. liczyły 9511 mieszkańców¹⁸. Średnia wieku dla tego miasta wynosi 43,3 lat, najliczniejszą grupę stanowią osoby w przedziale 35–39 lat (803 osoby)¹⁹. W analizowanych latach 2017–2022 liczba ludności Moniek zmniejszyła się z 10 042 do 9511.

W Białymstoku w 2017 r. mieszkało 297 288 osób, a już w 2022 r. było ich 292 600²⁰. Według danych GUS w ostatnim roku pandemii COVID-19 (2022) to miasto wojewódzkie liczyło 292 600 mieszkańców²¹. Przy czym średnia wieku wynosiła 41,7 lat, a najliczniejszą grupę stanowiły osoby mające 35–39 lat, których było 26 331²². Spadek liczby mieszkańców tych miejscowości nie może pozostawać bez wpływu na liczebność omawianych przez mnie parafii, w związku z tym może mieć również wpływ na liczbę udzielanych chrztów, ślubów i sprawianych pogrzebów w tych parafiach w analizowanym okresie.

Porównanie danych dotyczących liczby chrztów, ślubów i pogrzebów

Niezależnie od typu społeczności życie każdego człowieka funkcjonującego w jej obrębie zasadza się na przechodzeniu z jednego wieku w drugi oraz z jednego zajęcia w kolejne. Zdaniem van Gennepa tam, gdzie ten podział rysuje się w wyraźny sposób, przejściu z jednego stanu w drugi towarzyszą specjalne akty. Obecny w życiu każdego człowieka zmianom towarzyszy współoddziaływanie sfer sacrum i profanum oraz interakcje porządkujące i kontrolujące otaczającą rzeczywistość. Życie staje się zatem serią etapów tworzących niezmienną całość i porządek, czyli narodziny, dorosłość, małżeństwo, rodzicielstwo oraz przychodząca do każdego człowieka śmierć. Każdemu z tych etapów życiowych towarzyszą różnego rodzaju ceremonie przeprowadzające jednostkę z jednego stanu w drugi. Człowiek żyje więc w ścisłym związku z naturą i podlega jej rytmowi²³. Takimi właśnie aktami czy też rytuałami przejścia odgrywanymi niezwykle ważną funkcję w każdej społeczności są obrzędy związane z chrzcinami, zaślubinami i pochówkiem. Rytuał pełni więc rolę rytmicznego powtarzania,

¹⁸ *Rocznik demograficzny 2023*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2023,3,17.html> [dostęp: 20.06.2024].

¹⁹ *Mońki, dane demograficzne*, <https://www.polskawliczbach.pl/Monki#dane-demograficzne> [dostęp: 20.06.2024].

²⁰ Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Dane dotyczące gminy miejskich Mońki i Białystok, Baza Demografia.

²¹ *Ibidem*.

²² *Białystok*, <https://www.polskawliczbach.pl/Bialystok> [dostęp: 20.06.2024].

²³ A. van Gennep, *Obrzędy przejścia*, Warszawa 2006. s. 30.

które zapożyczone jest z magii i religii, a jego najważniejszą funkcją jest zniwelowanie stanów niepokoju²⁴. Obrzędy są formą działań realizowanych w zgrupowaniu ludzi i służą wzbudzaniu, utrzymywaniu i odnawianiu pewnych stanów umysłu w obrębie tej grupy. Jeśli ich pochodzenie jest religijne, to muszą mieć w sobie coś wspólnego z faktami religijnymi²⁵. Do jednych z takich obrzędów można zaliczyć, np. chrzest, zawarcie sakramentalnego małżeństwa czy też pochówki religijny. Charakter tych uroczystości ubogaca życie religijne wspólnoty, stając się jednocześnie świadectwem wiary dla osób z zewnątrz. Chrzty, śluby i pogrzeby wpisują się w naturalny cykl życia. Nie jesteśmy w stanie przewidzieć, kiedy pojawi się śmierć, możliwe jest świadome podjęcie decyzji o przyjęciu chrztu oraz zawarciu ślubu. W tej części artykułu poddane zostaną analizie porównawczej dane statystyczne dotyczące liczby chrztów, ślubów i pogrzebów, jakie miały miejsce w latach 2017–2022 w wybranych do badania parafiach Moniek i Białegostoku²⁶.

Liczba chrztów w parafiach Moniek i Białegostoku

W najstarszej monieckiej parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza w analizowanym okresie udzielono następującą liczbę chrztów: 2017 – 63; 2018 – 89; 2019 – 82; 2020 – 65; 2021 – 47; 2022 – 54. W związku z tym zauważalna jest tendencja polegająca na wyraźnym spadku liczby chrztów w tej parafii. W analizowanym okresie proces ten w znaczy sposób widoczny jest od 2019 r. Drugi rok trwania pandemii wzmocnił istniejący trend, po czym tendencja ta uległa w 2022 r. nieznacznemu spadkowi. W drugiej monieckiej parafii pw. św. Brata Alberta Chmielowskiego liczba udzielonego chrztu kształtowała się w sposób następujący: 2017 – 54; 2018 – 51; 2019 – 59; 2020 – 45; 2021 – 46; 2022 – 43. Można zatem uznać, że spadek liczby chrztów nie jest tak wyraźny jak w parafii Matki Bożej Częstochowskiej i nie da się jednoznacznie stwierdzić, czy czynnik zewnętrzny w postaci pandemii COVID-19 mógł wpłynąć na spadek liczby ochrzczonych w tej parafii osób. W białostockiej parafii pw. św. o. Pio w latach 2017–2022 ochrzczono następującą liczbę dzieci: 2017 – 55; 2018 – 51; 2019 – 44; 2020 – 48; 2021 – 48; 2022 – 49. Okazuje się, że liczba udzielonych chrztów podczas trwania lockdownów nie zmniejszyła się, a wręcz w 2021 wyraźnie wzrosła w stosunku do 2020 r., dlatego nie można jednoznacznie stwierdzić, że koronawirus

²⁴ J. Tokarska-Bakir, *Rytuał, jego funkcjonalność* [w:] A. van Gennep, *Obrzędy przejścia*, Warszawa 2006, s. 14.

²⁵ R. Cipriani, P. Prüfer, *Socjologia religii. Ujęcie systemowo-historyczne*, Toruń 2021, s. 76.

²⁶ Kuria Metropolitalna Białostocka, *Dane statystyczne dotyczące chrztów, ślubów i pogrzebów sprawowanych w latach 2017–2022 w wybranych parafiach Archidiecezji Białostockiej*, Białystok 2024.

wpłynął na skalę tego zjawiska w tej parafii. W parafii pw. św. Wojciecha w Białymstoku w sześciu analizowanych latach udzielono następującą liczbę chrztów: 2017 – 72; 2018 – 98; 2019 – 82; 2020 – 57; 2021 – 46. W ostatnim roku obowiązywania pandemii COVID-19 ochrzczono 43 dzieci, co w skali analizowanego w tym artykule okresu jest najniższą wartością. Można zatem przyjąć, że w pierwszych dwóch latach pandemii odnotowano nieznaczny wzrost liczby ochrzczonych osób, po czym od 2019 r. nastąpił stopniowy spadek liczby udzielonych w tej parafii chrztów poniżej poziomu początkowych dwóch lat analizy tego zagadnienia.

Analiza liczby chrztów w czterech parafiach wskazuje na zróżnicowany wpływ pandemii COVID-19 na skalę tego zjawiska. W najstarszej parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza w Mońkach odnotowano od 2019 r. wyraźny spadek liczby chrztów, który nasilił się podczas trwania pandemii, z 82 chrztów 2019 r. do 47 w 2021 r. Natomiast parafia pw. św. Brata Alberta Chmielowskiego w mniejszej skali doświadczyła spadku, z 59 chrztów w 2019 r. do 43 w 2022 r., co sugeruje mniejszy wpływ pandemii. W Białymstoku parafia pw. św. o. Pio wykazała stabilizację liczby chrztów podczas oddziaływania pandemii, utrzymując się na poziomie około 48 chrztów rocznie. Natomiast parafia pw. św. Wojciecha zanotowała znaczący spadek z 82 chrztów w 2019 r. do 43 w 2022 r. Reasumując, pandemia COVID-19 wpłynęła na zmniejszenie liczby udzielania tego sakramentu w badanych parafiach, choć skala tego wpływu była różna. Wskazuje to na możliwe różnice wynikające z nieanalizowanych w tym artykule innych wskaźników, takich jak np. wiek parafian, ich wykształcenie czy dochody itp.

Liczba ślubów w parafiach Moniek i Białegostoku

W tej części artykułu przeanalizowane zostaną dane dotyczące liczby zawartych ślubów w analizowanych parafach. Pierwszą z nich jest parafia pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza w Mońkach, w której liczba udzielonych ślubów wynosiła w kolejnych latach: 2017 – 28; 2018 – 26; 2019 – 37; 2020 – 26; 2021 – 28; 2022 – 22. Stąd można przyjąć, że pandemia COVID-19 nie wpłynęła znacząco na liczbę zawieranych związków małżeńskich w tej parafii. W drugiej monieckiej parafii pw. św. Brata Alberta Chmielowskiego w Mońkach w 2017 r. zostało udzielonych 28 ślubów; 2018 – 26; 2019 – 22; 2020 – 12; 2021 – 14; 2022 – 22. W latach 2017–2019 poprzedzających pandemię liczba zawartych w tej parafii ślubów systematycznie zmniejszała się, by na początku pandemii ulec dalszemu spadkowi. Ostatnie dwa lata to niewielki wzrost liczby ślubów do poziomu z roku poprzedzającego pojawienie się koronawirusa. Można więc założyć, że w pierwszych trzech latach spadek liczby zawartych małżeństw wynikać mógł z trwających procesów demograficznych, jednak pierwszy

rok pandemii mógł wpłynąć na decyzje wiernych związane z zawieraniem ślubów, jednak dane wskazują, że spadek z 2020 r. był chwilowy, dlatego założyć można, że pandemia w niewielkim stopniu wpłynęła na liczbę zawartych małżeństw w tej monieckiej parafii. Zobaczmy dalej, jak w parafiach z obszaru Białegostoku w latach 2017–2022 kształtowało się zjawisko udzielania ślubów kościelnych. W pierwszej parafii pw. św. o. Pio w 2017 r. odnotowano zaledwie 9 zawartych ślubów, w 2018 – 11; 2019 – 15; 2020 – 7; 2021 – 12; 2022 – 9. Można zaobserwować, że w pierwszych dwóch latach następuje wzrost liczby ślubów, który znacznie obniża się w 2020 r., utrzymując się do końca 2022 r. na zbliżonym poziomie, co świadczyć może o wpływie pandemii na liczbę zawartych w tej parafii małżeństw. Jeśli spojrzymy na zjawisko zawieranych ślubów w parafii pw. św. Wojciecha w Białymstoku, to w pierwszym roku analizowanego okresu (2017) w związek małżeński weszło 21 par, w następnym roku zawarto 24 śluby i w kolejnych latach: 2019 – 21; 2020 – 16; 2021 – 11; 2022 – 12. Zatem pierwsze trzy lata analizowanego okresu charakteryzują się podobnym poziomem liczby zawieranych ślubów, jednak początek pandemii wyraźnie wpływa na ich liczebność, powodując ich zmniejszenie. Kolejne dwa lata trwania zagrożenia koronawirusem utrzymują ten wskaźnik na zaniżonym względem lat 2017–2019 poziomie.

Porównując dane dotyczące liczby udzielonych ślubów w parafiach w Mońkach i Białymstoku w latach 2017–2022, widać, w jaki sposób pandemia COVID-19 wpływała na decyzje małżeńskie wiernych. W monieckich parafiach liczba zawartych małżeństw wykazywała wzrost do 2019 r., po czym na początku pandemii w 2020 r. zaobserwować można spadek ich liczby. Mimo że w kolejnych latach pandemia nadal wpływała na liczbę udzielonych ślubów, to ich poziom częściowo się odbudował, choć nie osiągnął wartości sprzed pandemii. Podobny trend obserwujemy w parafiach w Białymstoku. W latach poprzedzających pandemię liczba ślubów wzrastała lub pozostawała stabilna, jednak w 2020 r. nastąpił ich wyraźny spadek. W kolejnych latach liczba zawartych małżeństw stopniowo rosła, jednak nie wróciła do poziomu sprzed pandemii. Dane wskazują, że pandemia COVID-19 wywołała krótkoterminowy spadek liczby udzielonych ślubów w obu miastach Podlasia i choć w późniejszych latach nastąpiła pewna stabilizacja, to ich liczba pozostała na niższym poziomie niż przed pandemią, co sugeruje trwały wpływ pandemii na decyzje małżeńskie wiernych.

Liczba pogrzebów w parafiach Moniek i Białegostoku

W celu ustalenia ewentualnego wpływu pandemii COVID-19 na liczbę pogrzebów poddałem analizie porównawczej dane dotyczące tego wskaźnika. W najstarszej monieckiej parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza

w 2017 r. zmarło 75 osób; 2018 – 59; 2019 – 80; 2020 – 90; 2021 – 127; 2022 – 87. Dane z trzech pierwszych lat wskazują, że liczba pogrzebów utrzymywała się na zbliżonym poziomie, jednak wraz z 2020 r. i początkiem pandemii następuje wzrost liczby pogrzebów, a rok 2021 był pod tym względem szczególnie. Pandemia mogła więc wpłynąć na liczbę pogrzebów w tej parafii. W drugiej z monieckich wspólnot katolickich, tj. parafii pw. św. Brata Alberta Chmielowskiego w 2017 r. odnotowano 54 pogrzeby, a w 2018 – 59; 2019 – 41; 2020 – 51; 2021 – 52; 2022 – 47. Dane statystyczne wskazują, że w okresie sprzed pandemii, jak również w jej trakcie, liczba pogrzebów w tej parafii utrzymywała się na zbliżonym poziomie, przez co można założyć brak wpływu pandemii na skalę tego zjawiska. W 2017 r. w parafii pw. św. o. Pio w Białymstoku odbyło się 57 pogrzebów, a w 2018 r. było ich 42; w 2019 – 52; 2020 – 52; 2021 – 44; 2022 – 22. Okazuje się, że w parafii pw. św. o. Pio przez cały analizowany okres liczba pogrzebów utrzymywała się na zbliżonym poziomie, co pozwala stwierdzić, że zjawisko pandemii nie miało większego wpływu na śmiertelność członków tej parafii. W białostockiej parafii św. Wojciecha w kolejnych latach odnotowano następującą liczbę pochówków religijnych: 2017 – 130; 2018 – 103; 2019 – 82; 2020 – 101; 2021 – 121; 2022 – 106. Liczba pogrzebów w tej parafii w 2017 r. miała najwyższy poziom w całym analizowanym okresie. Po czym śmiertelność w tej parafii spadła o blisko 34 proc. do najniższego poziomu w 2019 r., by z początkiem pandemii stopniowo wzrastać, osiągając poziom zbliżony do trzech początkowych lat tej analizy. Wydaje się zatem, że pandemia nie wpłynęła znacząco na liczbę pochówków w tej parafii.

Porównanie danych dotyczących liczby pogrzebów, jakie w badanych parafiach odprawiono w latach 2017–2022, ukazuje zróżnicowany wpływ pandemii COVID-19 na poziom tego wskaźnika. W parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza w Mońkach pandemia wpłynęła na wzrost liczby pogrzebów, zwłaszcza w drugim roku jej trwania. Przed pandemią liczba pogrzebów utrzymywała się na stabilnym poziomie, jednak w trakcie jej trwania zauważalny jest pewien wzrost, co może sugerować wpływ pandemii COVID-19 na śmiertelność w tej parafii. Natomiast w parafii pw. św. Brata Alberta Chmielowskiego w Mońkach zmiany były mniej wyraźne. Liczba pogrzebów utrzymywała się na stabilnym poziomie przed pandemią i w jej trakcie, co skłania do przyjęcia założenia, że pandemia COVID-19 miała niewielki wpływ na liczbę pogrzebów w tej wspólnotce. W Białymstoku parafia pw. św. o. Pio wykazała względną stabilność pod względem liczby pogrzebów przez cały analizowany okres. Wpływ tego czynnika nie okazał się decydujący dla skali tego zjawiska. Z kolei w parafii pw. św. Wojciecha w Białymstoku pandemia wywołała widoczny wzrost liczby pogrzebów, szczególnie w pierwszym roku jej trwania, po czym stopniowo się stabilizowała. Mimo początkowego wzrostu liczba pogrzebów pozostała zbliżona do poziomu z okresu trzech lat poprzedzających pandemię.

Spadek praktyk religijnych w społeczeństwie polskim

W celu uzyskania szerszej perspektywy badawczej dotyczącej zjawiska religijności warto przeanalizować, jak omawiane wyżej wskaźniki religijności kształtują się na obszarze całego polskiego Kościoła katolickiego oraz Archidiecezji Białostockiej. W tym celu materiał badawczy uzupełniłem o dane dotyczące dominicanos i communicantes. Pozwoliło to porównać dynamikę zmian religijności mieszkańców województwa podlaskiego w perspektywie całego kraju. Dane statystyczne Kościoła katolickiego wskazują na postępujący od początku lat dziewięćdziesiątych spadek liczby osób uczestniczących we mszach (dominicanos) oraz przystępujących do komunii (communicantes). W analizowanym okresie liczba dominicanos dla wszystkich diecezji wyglądała następująco: 2017 – 38 proc., 2018 – 38,2 proc.; 2019 – 36,9 proc.; 2020 – brak danych; 2021 – 28,3 proc.; 2022 – 29,5 proc. Wskaźnik communicantes kształtował się następująco: 2017 – 17 proc.; 2018 – 17,3 proc.; 2019 – 16,7 proc.; 2020 – brak danych; 2021 – 12,9 proc.; 2022 – 13,9 proc.²⁷ Na obszarze Archidiecezji Białostockiej liczba dominicanos w kolejnych latach wyglądała następująco: 2017 – 45,2 proc.; 2018 – 45,2 proc.; 2019 – 45,8 proc.; 2020 – brak danych; 2021 – 37,6 proc.; 2022 – 38,4 proc. Wskaźnik communicantes: 2017 – 21,4 proc.; 2018 – 22,3 proc.; 2019 – 22,7 proc.; 2020 – brak danych; 2021 – 19,2 proc., 2022 – 20,5 proc.²⁸ Porównując średni poziom tych wskaźników dla wszystkich diecezji z danymi z Archidiecezji Białostockiej, zauważyć można pewne różnice i podobieństwa. Obserwuje się, że wskaźniki dominicanos dla Archidiecezji Białostockiej są wyższe w stosunku do średniej dla reszty kraju. Może to wskazywać na większy poziom uczestnictwa Podlasiaków we mszach, jednak zauważalny jest jednocześnie spadek liczby wiernych biorących udział w nabożeństwach. Analogicznie do pozostałych diecezji kraju liczba osób uczestniczących we mszach sukcesywnie się zmniejsza. Podobny obraz religijności w odniesieniu do wskaźnika communicantes można zaobserwować, porównując ze sobą dane lokalne z ogólnopolskimi. Wskaźnik communicantes dla Archidiecezji Białostockiej jest wyższy niż średnia krajowa dla wszystkich diecezji katolickich, co potwierdza, że wierzący z terenu Podlasia częściej przystępują do komunii, niż to wynika z uśrednionych danych dla wszystkich diecezji. Analogicznie, jak w przypadku wskaźnika dominicanos, obserwuje się postępujący spadek liczby wiernych przystępujących do sakramentu eucharystii w tej archidiecezji. Pomimo że wskaźniki dominicanos i communicantes na Podlasiu są wyższe

²⁷ Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, *Kościół w liczbach. Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia 2022*, Warszawa 2022, https://iskk.pl/wp-content/uploads/2023/12/Annuario_Statisticum_DANE_za-2022_19.12.pdf [dostęp: 20.06.2024].

²⁸ Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, *Kościół w liczbach. Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia*, dane z raportów z lat 2019, 2020, 2021, 2022.

niż średnia ze wszystkich diecezji, to utrzymująca się tendencja jest zbliżona do tej, jaką można zaobserwować na poziomie ogólnopolskim. Potwierdza to, że procesy odchodzenia od praktyk religijnych w polskim Kościele są powszechne, jednak dynamika ich oddziaływania w poszczególnych diecezjach jest zróżnicowana i zależy od różnych czynników.

Chrzty i śluby – porównanie danych ogólnopolskich i lokalnych

Dane statystyczne Kościoła katolickiego wskazują, że w Polsce systematycznie spada również liczba udzielanych chrztów. W analizowanych dla tego badania latach 2017–2022 poziom tego wskaźnika religijności dla wszystkich krajowych diecezji kształtował się w następujący sposób: 2017 – 392 867; 2018 – 386 565; 2019 – 372 851; 2020 – 312 082; 2021 – 315 357; 2022 – 302 165. Lokalne dane dotyczące liczby chrztów, jakie miały miejsce w tym okresie w Archidiecezji Białostockiej, kształtują się następująco: 2017 – 5 141; 2018 – 5 048; 2019 – 4 700; 2020 – 4 230; 2021 – 4 265; 2022 – 3 937²⁹. Porównując ze sobą powyższe dane, widoczne jest systematyczne zmniejszanie się liczby udzielanych chrztów w Archidiecezji Białostockiej. Zjawisko to jest zgodne z istniejącym ogólnym trendem w skali krajowej, a dynamika zmian na terenie województwa podlaskiego wykazuje pewne podobieństwa do tego, co obserwujemy na poziomie krajowym.

Statystyki obejmujące liczbę udzielonych w latach 2017–2022 ślubów kościelnych we wszystkich diecezjach kraju są następujące: 2017 – 33 738; 2018 – 132 782; 2019 – 125 032; 2020 – 91 468; 2021 – 103 807; 2022 – 87 899. Liczba zawartych małżeństw w Archidiecezji Białostockiej: 2017 – 1869; 2018 – 1876; 2019 – 1844; 2020 – 1253; 2021 – 1399; 2022 – 1282. Dane dotyczące Kościoła lokalnego, jakim jest tutaj Archidiecezja Białostocka, wskazują, że na jej terenie liczba udzielonych ślubów w latach 2017–2022 ulega zmniejszeniu, podobnie jak w pozostałych katolickich diecezjach. Spadek tej liczby może być spowodowany różnymi czynnikami społecznymi, kulturowymi lub ekonomicznymi. Poziom tego wskaźnika świadczy o postępującym w polskim społeczeństwie odchodzeniu od praktyk religijnych.

Praktyki religijne i odchodzenie Polaków od Kościoła

Badania CBOS dotyczące życia religijnego w czasie trwania pandemii wskazują na wzmacnianie się trendów związanych z odchodzeniem Polaków od praktyk

²⁹ *Ibidem*.

religijnych. Izolacja i ograniczenia liczby osób mogących wziąć udział w nabożeństwach spowodowały utratę łączności z Kościołem, zniechęcenie do codziennych praktyk religijnych oraz udziału w nabożeństwach. Część społeczeństwa po ustąpieniu pandemii nie planowała powrotu do Kościoła³⁰. Od około 1992 r. zauważalne jest obniżenie poziomu wiary religijnej i szybszy spadek poziomu praktykowania. Liczba dorosłych osób deklarujących się jako wierzący spadła w tym czasie z 94 proc. do 84 proc. Natomiast odsetek osób uczestniczących regularnie we mszach (co najmniej raz w tygodniu) zmniejszył się z 70 proc. do blisko 42 proc. Wzrosła też liczba osób niepraktykujących, z około 9 proc. do 19 proc. Spadek poziomu religijności, a zwłaszcza liczby osób praktykujących, największy jest wśród kohorty wiekowej 18–24 lata i dotyczy najczęściej dobrze wykształconych mieszkańców większych miast³¹.

Dane statystyczne GUS dotyczące przynależności religijnej wskazują, że w ostatnich latach zjawisko odchodzenia od Kościoła staje się coraz bardziej powszechne, a liczba osób deklarujących swoją przynależność do religii dominującej z roku na rok znacząco maleje. Wyniki raportu GUS za lata 2019–2021 wskazują, że w stosunku do lat 2015 i 2018 o ponad 20 proc. zmniejszyła się liczba osób deklarujących swoją przynależność do Kościoła katolickiego. Statystyki dotyczące przynależności do innych wyznań chrześcijańskich pokazują nieznaczny wzrost liczby wiernych w Kościołach protestanckich i Cerkwi prawosławnej³². Można zatem wyciągnąć ostrożny wniosek, że w dobie coraz powszechniejszego zjawiska odchodzenia od Kościoła katolickiego część osób, poszukując nowych form religijności, może dokonywać konwersji do innych wyznań. Możliwe to jest dzięki dokonującej się zmianie tożsamości, dzięki czemu jednostka zmienia sposób definiowania samej siebie, swojej grupy odniesienia oraz zestawu ról. Odchodząc od wyznawanej dotąd religii, człowiek dokonuje zatem desakralizacji dotychczasowej tożsamości, by przyjmując nową tożsamość i dokonać jej sakralizacji³³. Z pewnością warto w przyszłości przeprowadzić badania nad tym zjawiskiem konwersji religijnej, choćby ze względu na znaczącą rolę, jaką odgrywa nadal religia w procesach globalizacji i modernizacji oraz budowania i rekonstrukcji tożsamości społecznych³⁴.

³⁰ Centrum Badania Opinii Społecznej, *Wpływ pandemii na religijność Polaków*, „Komunikat z Badań”, nr 74/2020, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_074_20.PDF [dostęp: 20.06.2024].

³¹ Centrum Badania Opinii Społecznej, *Polski pejzaż religijny – z dalekiego planu*, „Komunikat z Badań”, nr 89/2022, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_089_22.PDF [dostęp: 20.06.2024].

³² *Wyznania religijne w Polsce 2019–2021*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/wyznania-religijne/wyznania-religijne-w-polsce-2019-2021,5,3.html> [dostęp: 20.06.2024].

³³ E. Hałas, *Konwersja: perspektywa socjologiczna*, Warszawa 2007, s. 86.

³⁴ R. Cipriani, P. Prüfer, *Socjologia religii...*, s. 220–221.

Zakończenie

Podsumowując przedstawione aspekty, można stwierdzić, że w początkowej fazie pandemii decyzja ks. arcybiskupa Tadeusza Wojdy, poprzez szereg nakazów, zakazów i zaleceń, wpłynęła na religijność członków badanych parafii z Moniek i Białegostoku, ograniczając wszelkiego typu aktywności w obszarze praktyk religijnych i życia parafialnego. Wprowadzone przez rząd przepisy ograniczyły liczbę wiernych mogących wziąć udział w nabożeństwach, narzucając jednocześnie obowiązek noszenia maseczek i używania środków dezynfekcyjnych. Kolejnym czynnikiem oddziałującym na religijność mieszkańców Podlasia jest czynnik demograficzny, polegający na stopniowym zmniejszaniu się liczby mieszkańców Moniek i Białegostoku. Nie mogło to pozostać bez wpływu na liczebność badanych parafii, co z pewnością przełożyło się na stan liczbowy udzielonych w nich chrztów, ślubów i pogrzebów. Na stopniowo zmniejszającą się liczbę ludności Moniek i Białegostoku oraz trwające procesy sekularyzacji nałożył się z początkiem 2020 r. wpływ pandemii COVID-19, której oddziaływanie objęło praktycznie wszystkie aspekty życia społecznego, w tym religijnego. W tym okresie w niektórych parafiach zmniejszył się poziom wskaźników religijności, takich jak np. chrzty i śluby. Zaobserwowano również zwiększającą się liczbę pogrzebów w stosunku do lat poprzedzających pojawienie się pandemii, co może też świadczyć o jej wpływie na skalę organizowanych pochówków. Pandemia COVID-19 nie pozostała bez wpływu na takie wskaźniki religijności, jakimi są dominantes, czyli odsetek osób biorących udział we mszach, oraz communicantes, czyli odsetek wiernych przystępujących podczas mszy do komunii. Statystyki wskazują, że od początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku poziom tych dwóch wskaźników ulega stopniowemu zmniejszaniu³⁵. Dane z terenu Archidiecezji Białostockiej dotyczące liczby dominantes i communicantes pokazują, że odsetek katolików uczestniczących we mszach i przystępujących do komunii, podobnie jak w pozostałej części kraju, ulega na Podlasiu stopniowemu zmniejszaniu, jednak ten proces przebiega stosunkowo wolniej.

We wszystkich diecezjach w latach 2017–2022 stopniowo zmniejszała się liczba udzielonych chrztów. Podobną tendencję zauważyć można na obszarze Archidiecezji Białostockiej. W tym samym okresie we wszystkich katolickich diecezjach naszego kraju odnotowano również zmniejszanie się liczby zawieranych ślubów kościelnych. Podobną tendencję można również zauważyć na terenie Archidiecezji Białostockiej. Wyraźny spadek poziomu omawianych wskaźników religijności w połączeniu z odchodzeniem od praktyk religijnych rysuje

³⁵ Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, *Kościół w liczbach. Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia 2022...* [dostęp: 20.06.2024].

obraz postpandemicznej rzeczywistości, w której coraz mniej Polaków deklaruje swoją przynależność do Kościoła katolickiego, a proces odchodzenia od praktyk religijnych podczas trwania pandemii przyspieszył, co miało związek z wprowadzeniem przepisów sanitarnych przez władze państwowe oraz kościelne. Możliwość uzyskania dyspensy od uczestnictwa we mszach, lęk przed nieznaną dotąd chorobą, połączony z niepewnością, stały się w pewnym sensie katalizatorem przyspieszającym trwający od lat proces sekularyzacji polskiego społeczeństwa. Rysujący się na tym tle obraz religijności części mieszkańców województwa podlaskiego pokazuje wiele podobieństw do zachodzących zmian w całym kraju, jednak dynamika tego procesu przebiega wolniej w stosunku do uśrednionych danych ze wszystkich diecezji.

Bibliografia

- Cieślińska B., *Emigracje bliskie i dalekie: studium współczesnych emigracji zarobkowych na przykładzie województwa podlaskiego*, Uniwersytet w Białymstoku, Białystok 2012.
- Cipriani R., Prüfer P., *Socjologia religii. Ujęcie systematyczno-historyczne*, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń 2021.
- GUS, Dane dotyczące gminy miejskiej Mońki, Baza Demografia.
- GUS, Dane dotyczące gminy miejskiej Białystok, Baza Demografia.
- Hałas E., *Konwersja: perspektywa socjologiczna*, Norbertinum, Warszawa 2007.
- Kuria Metropolitalna Białostocka, *Dane statystyczne dotyczące chrztów, ślubów i pogrzebów sprawowanych w latach 2017–2022 w wybranych parafiach Archidiecezji Białostockiej*, Białystok 2024.
- Mariański J., *Sekularyzacja a nowe formy religijności*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2009, t. 1(37), s. 33–68.
- Radecki S., *Powiat moniecki 1954–2004*, Starostwo Powiatowe, Mońki 2004.
- Tokarska-Bakir J., *Rytuał, jego funkcjonalność* [w:] A. van Gennep, *Obrzędy przejścia*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2006.
- Van Gennep A., *Obrzędy przejścia*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2006.

Netografia

- Białystok, <https://www.polskawliczbach.pl/Bialystok> [dostęp: 20.06.2024].
- Centrum Badania Opinii Społecznej, *Polski pejzaż religijny – z dalekiego planu*, „Komunikat z Badań”, nr 89/2022, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_089_22.PDF [dostęp: 20.06.2024].
- Centrum Badania Opinii Społecznej, *Wpływ pandemii na religijność Polaków*, „Komunikat z Badań”, nr 74/2020, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_074_20.PDF [dostęp: 20.06.2024].
- Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, *Kościół w liczbach. Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia 2022*, Warszawa 2022, https://iskk.pl/wp-content/uploads/2023/12/Annuario_Statistici_cum_DANE_za-2022_19.12.pdf [dostęp: 20.06.2024].
- Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, *Kościół w liczbach. Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia 2021*, Warszawa 2021, https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2023/01/ISKK_Annuario_dane_za_2021.pdf [dostęp: 20.06.2024].

- Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, *Kościół w liczbach. Annuarium Statisticum Ecclesiae in Polonia 2020*, Warszawa 2020, https://www.iskk.pl/images/stories/Instytut/dokumenty/annu_arium_statisticum-ecclesiae-in-polonia-dane-za-rok-2020.pdf [dostęp: 20.06.2024].
- Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, *Kościół w liczbach. Annuarium Statisticum Ecclesiae in Polonia 2019*, Warszawa 2019, https://www.iskk.pl/images/stories/Instytut/dokumenty/Annu_arium_Statisticum_DANE_2019_FINAL_KOREKTA_26012021.pdf [dostęp: 20.06.2024].
- Ludność – dane województwa. *Niektóre wyznania religijne*, <https://bialystok.stat.gov.pl/ludnosc-1088> [dostęp: 20.06.2024].
- Mońki, dane demograficzne, <https://www.polskawliczbach.pl/Monki#dane-demograficzne> [dostęp: 20.06.2024].
- O Białymstoku, <https://www.bialystok.pl/pl/o-nas.html> [dostęp: 20.06.2024].
- Operacz J. (red.), *Kościół w Polsce 2023*, Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej, Warszawa 2023, https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2023/09/KAI_Raport_2023.pdf [dostęp: 20.06.2024].
- Państwowa Komisja Wyborcza, *Wyniki w okręgu wyborczym nr 4 w wyborach do Rady Powiatu w Mońkach*, https://samorząd2024.pkw.gov.pl/samorząd2024/pl/rada_powiatu/okreg/200800/4 [dostęp: 20.06.2024].
- Państwowa Komisja Wyborcza, *Wyniki w wyborach Prezydenta Miasta Białegostoku*, <https://samorząd2024.pkw.gov.pl/samorząd2024/pl/wbp/okreg/206101/1> [dostęp: 20.06.2024].
- Parafia pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza, <https://monki.archibial.pl/parafia> [dostęp: 20.06.2024].
- Parafia św. Brata Alberta Chmielowskiego, <https://archibial.pl/parafie/info/78-sw-brata-alberta-chmielowskiego-monki/> [dostęp: 20.06.2024].
- Parafia pw. św. o. Pio, <https://archibial.pl/parafie/info/107-sw-o-pio-bialystok/> [dostęp: 20.06.2024].
- Parafia pw. św. Wojciecha, <https://archibial.pl/parafie/info/7-sw-wojciecha-bm-bialystok/> [dostęp: 20.06.2024].
- Przynależność narodowo-etniczna – dane NSP 2021 dla kraju i jednostek podziału terytorialnego. *Ludność gmin według identyfikacji narodowo-etnicznej w 2021 roku*, <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/tablice-z-ostatecznymi-danymi-w-zakresie-przynaloznosci-narodowo-etnicznej-jezyka-uzywanego-w-domu-oraz-przynaloznosci-do-wyznania-religijnego,10,1.html> [dostęp: 20.06.2024].
- Rocznik demograficzny 2023, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2023,3,17.html> [dostęp: 20.06.2024].
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 marca 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii, Dz.U. 2020, poz. 566, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200000566> [dostęp: 20.06.2024].
- Wyznania religijne w Polsce 2019–2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/wyznania-religijne/wyznania-religijne-w-polsce-2019-2021,5,3.html> [dostęp: 20.06.2024].
- Zarządzenie metropolity w związku z epidemią koronawirusa, 13.03.2020, <https://archibial.pl/wiadomosci/2000-zarządzenie-metropolity-w-zwiazku-z-epidemia-koronawirusa/> [dostęp: 20.06.2024].

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON CHANGES IN RELIGIOUSNESS OF RESIDENTS OF PODLASKIE VOIVODESHIP

Abstract

The article analyzes the impact of the COVID-19 pandemic on the religiousness of residents of the Podlaskie Voivodeship between 2017 and 2022, focusing on selected parishes in Mońki and

Białystok. The analysis includes changes in the number of baptisms, weddings and funerals in aforementioned parishes that occurred in three years preceding the outbreak of pandemic, as well as during its course. The level of religiousness indicators, such as baptisms and weddings, along with dominicanos and communicantes, i.e. statistical research of Poles' Sunday religious practices of all dioceses have been gradually decreasing over the years, however, a strengthening of this trend was observed during the pandemic. The decisions of hierarchs, combined with the laws introduced by the state authorities, regulating, for instance, the principles of religious life, have contributed to a more rapid departure from participating in religious practices among Poles and a decrease in the number of people declaring their religiousness. Nevertheless, the dynamics of processes occurring/taking place in Podlaskie Voivodship is slower compared to other dioceses.

Keywords: religiousness, parish, baptisms, weddings, funerals, pandemic COVID-19

WPLYW PANDEMII COVID-19 NA ZMIANY RELIGIJNOŚCI MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Streszczenie

Artykuł bada wpływ pandemii COVID-19 na religijność mieszkańców województwa podlaskiego w latach 2017–2022, koncentrując się na wybranych parafiach w Mońkach i Białymstoku. Analiza obejmuje zmiany w liczbie chrztów, ślubów i pogrzebów w tych parafiach, jakie wystąpiły w ciągu trzech lat poprzedzających pojawienie się pandemii oraz w trakcie jej przebiegu. Poziom wskaźników religijności, takich jak chrzty i śluby oraz dominicanos i communicantes we wszystkich diecezjach od lat stopniowo się zmniejsza, jednak podczas pandemii zaobserwować można wzmocnienie tej tendencji. Decyzje hierarchów w połączeniu z wprowadzonymi przez władze państwowe przepisami regulującymi między innymi zasady życia religijnego przyczyniły się do szybszego odchodzenia Polaków od udziału w praktykach religijnych oraz zmniejszenia się liczby osób deklaruujących swoją religijność. Dynamika procesów zachodzących na Podlasiu jest jednak wolniejsza w stosunku do pozostałych diecezji.

Słowa kluczowe: religijność, parafia, chrzty, śluby, pogrzeby, pandemia COVID-19